

УДК 821.161.2-92Липа”1929/1943”

О. Ю. Кушнір,

аспірант кафедри журналістики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

дом. адреса: вул. Малиновського, 35/2, кв. 16, м. Одеса, 65074, Україна

тел.: (0482) 64-54-68; (066) 262-76-73,

E-mail: o_kushnir@i.ua

ТЕМАТИКА ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ ЮРІЯ ЛИПИ 1929-1943 РР. (ВАРШАВСЬКИЙ ПЕРІОД ТВОРЧОСТІ)

У статті розглянуті журналістські матеріали одеського публіциста Юрія Липи, написані під час його перебування у Варшаві (1929-1943). Виявлені основні сюжетно-тематичні лінії матеріалів, особливості їх стилістики, сила ідеологічного впливу на читачів. Для відповідного аналізу були досліджені тексти з закритих фондів бібліотек, до цього часу недоступні науковому світу.

Ключові слова: Юрій Липа, публіцистика, варшавський період, стилістика, ідеологія.

Мета даної статті — виявити ідейно-тематичне наповнення та стилістичні особливості газетно-журнальних текстів Юрія Липи завершальних етапів творчості. Актуальність статті полягає в тому, що на сьогодні подібних досліджень майже не проводилося. Крім того, після опрацювань оригінальних джерел, до наукового обігу було введено досі недоступні тексти.

Період з 1929 по 1943 роки обрано не випадково. Саме в цьому часовому проміжку у Варшаві Юрій Липа видрукував у періодичних виданнях найбільшу кількість текстів і в 1941 році закінчив роботу над книгами “Всеукраїнської трилогії” (“Призначення України”, “Чорноморська доктрина”, “Розподіл Росії”). Останню можна назвати працею всього життя, підсумком всіх попередніх наробок. Тому обрані нами часові та просторові межі позначають, з одного боку, початок діяльності Юрія Липи як публіциста, а з іншого — появу найбільшої геополітичної праці.

Здобувши диплом лікаря в Познанському університеті, Юрій Липа у 1929 році переїжджає до Польської столиці й починає медичну практику. Паралельно з цим пише вірші й робить перші спроби у прозі. Створює й очолює літературну групу “Танк”, до якої увійшли молоді поети української діаспори. Ідеологічним підґрунтям групи стало твердження, що митець не може відмежуватися від обов’язків громадянина — у своїй творчості повинен відстоювати національні цінності й інтереси. Більше того, як член “Танку” Юрій Липа вважав, що “видрукований твір належить авторові лише опосередковано, він є власністю читача. А отже, кожен письменник мусить відповідально ставитись до того, що він віддає до рук читачеві, які ідеї він несе в маси, яку користь (чи шкоду) може даний твір принести

своєму народові” [20]. Гадаємо, це твердження справедливе і для всієї публіцистики досліджуваного автора.

Продовжуючи дописувати в “Літературно-науковий вісник”, Юрій Липа встановив тісні контакти й з іншим виданням — “Новий час” Івана Тиктора. Ця газета була лідером тогочасних продаж. “За десять років існування “Новий час” перетворився на основний пресовий орган галицьких українців” [16, с. 8]. Це, мабуть, визначило той факт, що у Варшавський період творчості в “Новому часі” вийшла повість “Гаркавий” та близько двадцяти публікацій, серед яких варто виділити “Здобуття Арсеналу”, серію статей “Німці в Україні, рік 1918”.

“Здобуття Арсеналу” [5, с. 24] складається з двох частин: перша присвячена аналізу наслідків подій 1917 року, друга — смакуванню найбільшої перемоги українських націоналістів того часу, здобуття заводу “Арсенал”. Основний акцент статті припадає на розмірковування публіциста про моральне право його соратників (зокрема Дмитра Донцова та Євгена Маланюка) вважати події національно-визвольних змагань програшними для України. Юрія Липу також непокоїть, що лідери 1930-х виховують нове покоління на негативних прикладах історії: поразках української армії та інтелігенції. Як антагоністичний, позитивний приклад, публіцист наводить події 24 січня 1918 року в Києві, але із сумом констатує, що про цю перемогу згадують вкрай рідко [6, с. 24]. Присутні в статті також маніфестування ключових думок Юрія Липи: визначна роль людини й народу в історії (на прикладі стихійної мобілізації 1917-го), торжествування людського духу й звитяги (на прикладі Героїв Крут).

Статті із серії “Німці в Україні, рік 1918” розкидані в десяти номерах “Нового часу”, з 25 лютого по 8 березня 1937 року. Як і “Здобуття Арсеналу”, статті побудовані навколо аналізу подій 1917-18 років, однак в основу цього аналізу покладені дані радянських дослідників та журналістів, книга “Крах ґерманської окупації в Україні”. Загальний настрій серії — описово-констатуючий. Публіцист не насичує тексти закликами, а повільно, в хронікерському стилі, оповідає про розвиток ситуації в Східній Європі наприкінці Першої світової війни. Зокрема про сприйняття більшовицькою владою Центральної Ради, Директорії та Гетьманату, особливості німецької та австрійської політики на українських землях, формування українських військових загонів; дає коротку характеристику кожному з українських лідерів того часу. В серії статей постулюється та ж думка, що і в “Королівстві Київському за проектом Бісмарка”: незалежна Україна вигідна Європі, а сильна Україна вигідна Німеччині [9, с. 6]. Щоправда, цю силу Україна повинна здобути самотужки, а не сподіватися на стимулювання ззовні, що видно на прикладах провальної допомоги Німеччини.

У 1932-1933 роках Юрій Липа співпрацював із Левком Лукасевичем — організатором Українського Економічного Бюро у Варшаві. Ця установа змогла в тодішніх умовах видати чотири річники, які містили багато матеріалів про українців, українське життя та господарство. Юрій Липа брав у роботі Бюро активну участь. Виступав не тільки як автор статей, але й

як редактор видання [20]. Наприклад, в Другому річнику на 1934 рік він написав вступну статтю.

Окремо слід згадати й про поодинокі матеріали, які вийшли в різних виданнях, але об'єднані спільним ностальгійним настроєм. Серед них розміром і стилем виділяється “Галичани над морем” [4, с. 8], надрукований 1936 року в “Літописі Червоної Калини”. Публіцист пише про приїжджих із Західної України в Одесу військових та громадських діячів, які в 1917-18 роках активно відкривали військово-патріотичні товариства. Найбільша увага приділена сотнику Теофілу Янову, що вчив Юрія Липу з друзями пісень січових стрільців і проводив муштру. Детально, красивим репортерським стилем, описуються бої на вулицях. В тексті не використовується імперативної мови, натомість присутня пафосизація революційних подій.

Інший матеріал, який вийшов в “Літописі Червоної Калини”, — “45-ліття Тарасівців” [1, с. 8-9]. Він є черговим із серії матеріалів про організацію батька. Від попереднього, вміщеного в “ЛНВ”, відрізняється меншим розміром, меншою образністю, але охопленням більших часових рамок: 1891-1905 роки. В ньому викладена логіка подій, які розвивалися під впливом ідей братства після арешту його членів. Діяльність самої організації не є центром есею, як в попередньому, а лише стимулятором подальших процесів — утворення військових та політичних організацій націоналістичного спрямування.

Невеликий історичний репортаж про Одесу 1917-го вийшов і в калуському журналі “За Державність”. Цей матеріал, “Одеська Січ” [10], є коротким переказом “Галичан над морем” та автобіографічної новели “Моренко” [7]. В кількох абзацах публіцист розказує про членів Одеської Січі та демонструє її успіхи: “Виступили з 2-ої станції Фонтанів Гайдамацькі Куріні. З них, як кажуть, найкраще бився 3-ій піший курінь. Чехівський, лівий соціал-демократ, як оповідають, не вдіявши нічого з поєднанням українців і москалів, замкнувся в своїй кімнаті і плакав, слухаючи, розриви шрапнелів і постріли” [10, с. 33]. Особливістю цього матеріалу, як і “Галичан...”, є смакування батальних кровавих сцен.

Ще один ностальгічний матеріал, “Великий Дев’ятнадцятий”, надрукований в “Календарі для всіх на 1939 рік”. Є одним з найбільших матеріалів Юрія Липи, що побачили коли-небудь світ в періодичному виданні. Під “Дев’ятнадцятим роком” публіцист розуміє час швидкого формування раси, людей і пізнання історії. І це формування, на відміну від надій 1917-18-х, ще не закінчилося.

Матеріал поділений на чотири частини. В першій йдеться про провал європейських військ на території Російської імперії в час її занепаду. В другій критикується доктринерство комуністів з його нахилом до тотальної воєнізації. Третя містить спроби обґрунтувати й показати 1918-й рік на Україні: розглядаються помилки Директорії й ще раз підкреслюється сила народу, який, завдяки глибокій духовності, чинив опір настроям Москви. Четверта частина — наука для Заходу. Лідери європейських країн повинні зрозуміти, що на них насуваються ідеї й “... методи боротьби, що зродилися з воєнного розпачливого стану Москви” [3, с. 36]. А Юрій

Липа рішуче виступає проти всіляких воєнізованих доктрин, незалежно, чи комуністичних, чи фашистських. Хоча в полотні тексту знову присутня поетизація успішних для українців військових операцій.

Матеріал містить численні перегуки з книгами “Всеукраїнської трилогії”. І там і тут присутні розмірковування про брак органічності в російській армії, роль іноземних держав, піднято питання про становлення Сибіру. Варто зважати, що даний текст написаний після “Призначення України”, але до “Розподілу Росії”. Тому має, з одного боку, узагальнюючі, а з іншого — перехідні мотиви.

Два інші матеріали, про які слід згадати, вийшли в львівській газеті “Обрії”. Смісл першого — “Шукачі найглибшого” — в демонстрації успішної діяльності лідерів на благо України. Захоплюючись кропіткою працею археологів братів Щербаківських, публіцист закликає брати з них приклад. Бо тільки так доходить до усвідомлення, що таке український народ: “Вадима і його молодшого брата Данила турбує невпинно: де шукати історичної синтези, як оцінювати свій нарід, де розшукувати імена героїв, предків, прадідів... Обидва кинулися шукати відповіді на ці питання в етнографії й археології” [15, с. 1]. Потім Юрій Липа опиратиметься на доробок братів Щербаківських в усіх книгах “Всеукраїнської трилогії”.

Другий матеріал з “Обріїв” — “Найбільше військово-видавництво українців-емігрантів” [8, с. 3]. Текст для нашого дослідження не несе інтересу. Основна ідея — захоплення людьми-емігрантами, які в найлютіші морози без належного технічного забезпечення видавали націоналістичну літературу й слідували за могилами загиблих товаришів. Жодних ідеологічних чи геополітичних думок.

Дуже багато перегуків з “Призначенням України” має матеріал “Українська Жінка”. Передовсім публіцист виступає проти применшування права і ролі жінки в національному житті: “Дехто, повний хаосу і примітивізму, що приходить до нас з надуральських пуц і московських лісових людей, хотів би зв’язати ролю жінки тільки з примітивним залагодженням фізіологічного призначення” [14, с. 2]. Українська жінка може замінити чоловіка в багатьох справах, бо має потяг до влади і стає, за необхідності, хорошим воїном. Однак покликання жінки не у цьому, а в підтримці духовного життя родини. Саме завдяки їй, українці тримаються своїх расових ознак та звичаїв: “Жінка в родині є носителькою не тільки щастя щоденності, не тільки понять справедливості, але й суспільної й расової моралі. Вона більше ніж мужчина формує расу. Вона передає, власне, з тією врівноваженістю і стійкістю... найдавніші традиції раси в їжі, уборах, вихованню, погляді на світ” [14, с. 3]. Під кінець статті, порівнюючи матріархальний демократизм осілих хліборобів і примітивну патріархальну пастушо-номадську комуну з нахилом до абсолютизму, Юрій Липа майже дослівно цитує текст “Призначення України”. Закінчується стаття захопленням Оленою Пчілкою, яка, будучи жінкою, відігравала в суспільному житті дуже важливу роль, піднімала оцінку української культури в очах оточення.

Найбільша серія матеріалів Варшавського періоду, вміщених в одному виданні, вийшла в журналі “Вогонь”. Дослідник Курилишин вважає, що

засновником журналу виступив сам Юрій Липа. На користь цього свідчить типово державницька інформаційна політика: “...від української спільноти вимагалось постійного самоудосконалення, щоб у будь-який момент бути готовим до вирішення нагальних проблем” [2, с. 162]. Кількість поданих Юрієм Липою матеріалів у “Вогонь” більша, як у всіх інших авторів. Журнал видавався не в типографії, а на друкарській машинці — свого часу так видавалися перші номери “Чорноморе”. Хоча сам Юрій Липа ніде не зазначав, що є редактором журналу.

З’являються у “Вогні” нові псевдоніми публіциста — ЮРЛ., М. А., П-н. Під цими псевдонімами, як і під вже знайомими Ю. Липа та В. Воїн, вийшло 70% текстів кожного номеру.

В більшості матеріалів “Вогню” присутня демонстрація зла будь-якого неорганічного для України й української раси режиму. Комуністичного, про що розмірковується в матеріалі “Підсовітський українець говорить”, фашистського — “Розмова з росіянином”, загальноєвропейського — “Нова історичність”. Єдине, що для України найкраще — здоровий націоналізм, зрощений на власному ґрунті.

Мета написання “Підсовітського українця...” — ще раз підкреслити, що українці, де б не були, не втрачають кровної спорідненості й відчуття нації. Навіть в жорстоких сталінських умовах. Якщо буде поштовх ззовні, то діячі Світської України, які зараз грають роль переконаних комуністів, піднімуться на спротив: “... за програмні тонкості сваритися не будемо. І нагоди не змарнуємо” [11, с. 13].

“Розмова з росіянином” присвячена питанню російського фашизму. Складається матеріал з двох частин — довідки про цей рух та, власне, розмови з невідомим політологом. Основна думка — фашизм для Росії неприйнятний. По-перше, він може зруйнувати релігію, без якої слов’янська душа не існує (про це Юрій Липа детально розмірковує в есеї “Московська політика”, книга “Розподіл Росії”). По-друге, і це основне, Росія є неоднорідним конгломератом націй. Тому прийнята на державному рівні доктрина фашизму просто розвалить державу [13, с. 5].

В жодному з текстів-розмов Юрія Липи, надрукованих у “Вогні”, не вказано, з якими людьми спілкується публіцист.

Матеріал “Нова Європа” за суттю є коротким переказом першої частини “Призначення України”. Публіцист говорить, що британський стиль ведення міжнародної політики (ключова роль державних бюрократій, вибір чітких політичних пріоритетів, акцент на технічний поступ) не спрацьовує. Новий лад Європи — солідаризація під керівництвом Німеччини та Італії. Однак цей лад не є досконалий. Бо Європейський полюс під фашистським керівництвом не зможе протистояти іншим полюсам — Американському та Азійському. Тому для України, котра в постійних переслідуваннях стала однорідною, відкривається можливість створити новий полюс з собі подібних Чорноморських народів [18, с. 7]. Механізм створення цього ладу публіцист детально описує в “Чорноморській доктрині”.

У вступній статті до другого номеру “Вогню” Юрій Липа пише про перехід людства від сенсуалістичного до доктринерського світогляду: “само-

контроля внутрішня стоїть вище, як відрухи і чуттєвість. Техніка служить тут головно кермовим кастам, а не масам. В світогляді — вічні вартости для даної спільноти / раси, держави, нації / стаються велитнями-Гуліверами...” [17, с. 2]. Усвідомлюючи цей перехід, Юрій Липа спонукає українців-державників використовувати новий світогляд в своїх цілях. Бо інакше пророкує їм винищення.

В “Розмові з молодим істориком” Юрій Липа чужими вустами знову говорить про зміни агресивного й сентиментально світогляду в історії й про ключову роль провідників у становленні держави: “Чехословащина, Польща, Балтійські краї, Румунія — все це показало, як мало варта свіжоспечена після Версалу провідна верства, покликана до проводу держави” [12, с. 3]. Чужими вустами говорить публіцист, наскільки важливі є його геополітичні праці: “Власне в “Призначенню України” і в “Чорноморській доктрині” найцінніше є якраз шукання чогось нового, незаспокоєння при попередньому, розуміння, що не можна на чужім, та ще й ідейно убогим надбанні будувати своє” [12, с. 4]. Піднімає так добре виписану у “Всеукраїнській трилогії” тему колонізаційного руху на південь. Наводить окреме розмірковування і про втрачені історичні шанси — “Заповіти історії”, — аналізує яких в “Призначенні України” присвячено шість есеїв.

Про цінність раси розмірковується у вступній статті “Нова Історичність”, написаній до Різдвяного номера “Вогню”. Публіцист ставить питання: що його співвітчизники подадуть на розгляд Спасителю як своє досягнення? І доходить висновку, що найголовнішого, незалежної держави, нема. Але, якщо відкинути всі сьогоднішні труднощі, то в майбутньому українці стануть об’єднуючим фактором для всіх народів Балкан і Чорного моря: “Люди і Простір — ось те, що приносимо в дарі вічному Оновленню” [19, с. 2]. А це є безпосереднім перегуком з “Чорноморською Доктриною”.

Черговим матеріалом із серії про братство Тарасівців є “Пятьдесят літ тому”. Члени братства героїзуються тут як люди, що виступили проти влади й інтелігенції одночасно. Особливий пафос створюється за допомогою анафор. Три абзаци поспіль починаються зі слів “Гаслом ... було”. А в четвертому абзаци кожне речення починається з “Помилялися”. Закінчується текст жалем за те, що такі організації як “СВУ” та “Тарасівці” не виникли “25 років раніше”. Відрізняється даний матеріал від попередніх малим обсягом і врочистістю написання.

Особливою рисою всіх матеріалів, надрукованих між 1929-1943 роками, є їхня зріла стриманість. Публіцист, хоч і пише імперативною мовою, проте не вдається до провокацій та закличності, не розмірковує, яким шляхом повинна розвиватися нація. Періоди становлення ідей минули — у Варшавському періоді ці ідеї розширяються та пропонуються механізми їх втілення в реальність. Хоча риторичних питань та окликів в текстах публіциста не бракує.

В ідеологічному різноманітті чітко окреслилися досі невизначені поняття раси, підложжя, нації. Визначилася роль України в загальноєвропейському та причорноморському контексті, вказані технічні перспективи її розвитку, сильні й слабкі сторони українців та їх сусідів.

Література

1. *Воїн В.* 45-ліття “Тарасівців” / Воїн В. // Літопис Червоної Калини. — Львів, 1936. — № 5. — С. 8-9. — (Першотвір).
2. *Курилишин К.* Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939-1944) : історико-бібліографічне дослідження / К. Курилишин // НАН України ; ЛНБ ім. В. Стефаніка, Відділ україніки. — Львів, 2007. — Т. I : А-М. — 640 с.
3. *Липа Ю.* Великий Девятнадцятий / Ю. Липа // Календар для всіх на 1939 рік : альманах “Нового Часу”. — Львів, 1939. — С. 25-36. — (Першотвір).
4. *Липа Ю.* Галичани над морем / Ю. Липа // Літопис Червоної калини. — Львів, 1936. — С. 7-11 — (Першотвір).
5. *Липа Ю.* Здобуття Арсеналу / Ю. Липа // Новий час. — Львів, 1937. — № 96. — С. 24. — (Першотвір).
6. *Липа Ю.* Здобуття Арсеналу / Ю. Липа // Новий час. — Львів, 1937. — № 97. — С. 2-3. — (Першотвір).
7. *Липа Ю.* Моренко / Ю. Липа // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції “Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття”. — Одеса : Астропринт, 2000 — С. 137-149. — (Першотвір).
8. *Липа Ю.* Найбільше військове видавництво українців-емігрантів / Ю. Липа // Обрії. — Львів, 1936. — № 10-11. — С. 3. — (Першотвір).
9. *Липа Ю.* Німці в Україні, рік 1918 / Ю. Липа // Новий час. — 1937. — № 41. — С. 6. — (Першотвір).
10. *Липа Ю.* Одеська Січ / Ю. Липа // За Державність. — Калуш, 1935. — № 5. — С. 32-34. — (Першотвір).
11. *Липа Ю.* Підсовіцький українець говорить / Ю. Липа // Вогонь. — Варшава, 1941. — № 2. — С. 3-6. — (Першотвір).
12. *Липа Ю.* Розмова з молодим істориком / Ю. Липа // Вогонь. — Варшава, 1941. — № 2. — С. 3-5. — (Першотвір).
13. *Липа Ю.* Розмова з росіянином / Ю. Липа // Вогонь. — Варшава, 1941. — № 2. — С. 5-6. — (Першотвір).
14. *Липа Ю.* Українська Жінка / Ю. Липа // Жінка. — Львів, 1938. — № 7-8. — С. 2-5. — (Першотвір).
15. *Липа Ю.* Шукачі найглибшого / Ю. Липа // Обрії. — Львів, 1936. — № 9. — С. 1. — (Першотвір).
16. *Чорновол І.* Концерн Івана Тиктора / І. Чорновол // Львівська газета. — Львів, 2005. — № 118 (684). — С. 4
17. *ЮРЛ.* Дві доби культури / ЮРЛ // Вогонь. — Варшава, 1941. — № 2. — С. 1-2. — (Першотвір).
18. *ЮРЛ.* Нова Європа / ЮРЛ // Вогонь. — Варшава, 1940. — № 1. — С. 4-7. — (Першотвір).
19. *ЮРЛ.* Нова історичність / ЮРЛ // Вогонь. — Варшава, 1941. — № 3. — С. 1-2. — (Першотвір).
20. <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=1301&read=true>

О. Ю. Кушнир,

аспирант кафедры журналистики

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

дом. адрес: ул. Малиновского, 35/2, кв. 16, г. Одесса, 65074, Украина

тел.: (0482) 64-54-68; 8 (066) 262-76-73,

E-mail: o_kushnir@i.ua

**ТЕМАТИКА ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ ЮРИЯ
ЛИПЫ 1929-1943 ГГ. (ВАРШАВСКИЙ ПЕРИОД ТВОРЧЕСТВА)**

Резюме

В статье рассматриваются журналистские материалы одесского публициста Юрия Липы, написанные во время его пребывания в Варшаве (1929-1943). Обнаружены основные сюжетно-тематические линии материалов, особенности их стилистики, силу идеологического влияния на читателя. Для соответственного анализа были изучены тексты из закрытых фондов библиотек, до сего времени недоступные научному миру.

Ключевые слова: Юрий Липа, публицистика, варшавский период, стилистика, идеология.

O. Y. Kushnir,

Post-graduate student

Department of Journalistic of the

Odessa I. I. Mechnikov National University

Tel.: (0482) 64-54-68; 8 (066) 262-76-73

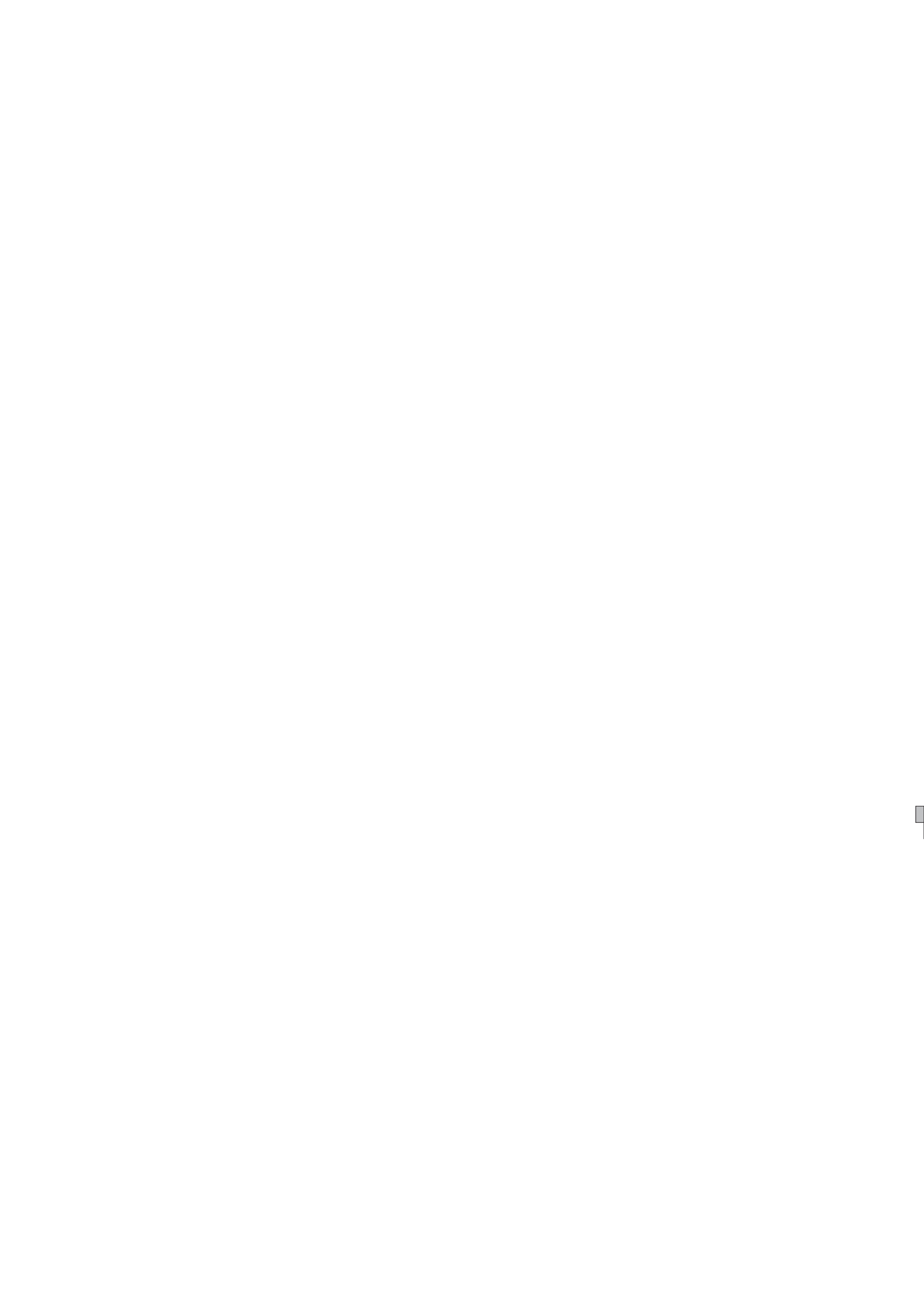
E-mail: o_kushnir@i.ua

**SUBJECT OF THE NEWSPAPER-MAGAZINE PUBLICISM BY YURIY
LYPA (1929-1943). THE WARSAW PERIOD OF HIS CREATION**

Summary

The article depicts peculiarities of journalistic texts of Odesa publicist Yuriy Lypa, written during his stay in Warsaw (1929-1943). The article found out subjects and themes, style character features, effectiveness of ideological influence on a reader. Texts, which it not known in scientific world, were studied for deeper analysis.

Key words: Yuriy Lypa, publicist, Warsaw period, stylistics, ideology.

**СТАРОДРУКИ І РІДКІСНІ ВИДАННЯ
В ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
І. І. МЕЧНИКОВА**

